

7. Пуни А. Ц. Психологические основы волевой подготовки в спорте / А. Ц. Пуни. – М.: Физкультура и спорт, 1977. – 96 с.

8. Рудик П. А. Психология : учебник для институтов физической культуры / П. А. Рудик. – М.:ФиС, 1967. – 230 с.

9. Русалов В. М. Опросник структуры темперамента / В. М. Русалов. – М.: Смысл, 1992. – 37 с.

10. Селиванов В. И. Избранные психологические произведения: воля, её развитие и воспитание / В. И. Селиванов. – Рязань: Изд. Рязанского гос. пед. института, 1992. – 572 с.

11. Твоя профессиональная карьера : учебник / под ред. С. Н. Чистяковой, Т. И. Шалавиной. – М.: Просвещение, 2000. – 191с.

УДК 159.923: 378

ПРО ПИТАННЯ ПОЛІПШЕННЯ ЯКОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Шаркова С.Ф.

У статті розглядаються питання, пов'язані з подоланням пасивності та стриманості студентів ВНЗ щодо участі в дискусіях англійською мовою на заняттях з іноземної мови. Автором представлені результати опитування, проведеного на базі Національної металургійної академії України серед студентів (представників різних країн), для визначення їх ставлення до іноземних мов взагалі та їх очікування щодо цієї дисципліни.

Ключові слова: студентська молодь, очікування та ставлення студентів до іноземних мов, міжкультурний аспект.

В статье рассматриваются вопросы, связанные с преодолением пассивности и сдержанности студентов при участии в дискуссиях на английском языке в процессе занятий. Представлены результаты анкетирования, проведенного в рамках Национальной металлургической академии Украины среди студентов (представителей разных стран), целью которого было определить их отношение к иностранному языку.

Ключевые слова: студенческая молодёжь, ожидания и отношения студентов к иностранным языкам, межкультурный аспект.

Issues how to deal with learner reticence in the English speaking class are observed. The results of self-evaluation forms concerning attitudes and expectations towards foreign language learning completed by students from National Metallurgical Academy of Ukraine who are representatives from different countries have been discussed.

Key words: student age, progress in foreign language activity, attitudes and expectations towards foreign language learning, multicultural aspect.

Постановка проблеми. В рамках реалізації програм реформування української освіти залишається доволі актуальним питання поліпшення якості викладання іноземних мов (ІМ) у системі вищої технічної освіти. Пошук шляхів навчання ефективного спілкування іноземною мовою педагоги пов'язують з комунікативними потребами майбутніх фахівців у зв'язку з розширенням міжнародних контактів України. Зокрема, враховуючи зміни, пов'язані з представленням розмаїття студентів у сучасних групах, які можуть значно відрізнятись за віком, етнічною приналежністю, особистим досвідом та світоглядами, виникла необхідність адаптувати навчальні плани із впровадженням міжпредметної інтеграції, багаторівневості, варіативності та орієнтації на міжкультурний аспект в оволодінні мовами. Хоч у викладанні вищезазначеної дисципліни вже досягнуто певних успіхів, але вироблені на сьогодні шляхи і способи формування в студентів умінь і навичок іншомовної мовленнєвої діяльності ще далекі від досконалості.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Спроби модифікувати розроблені методи з метою досягнення певного рівня розвитку комунікативної компетенції показали, що, наприклад, занурення студентів у іншомовне середовище позитивно впливає на здібності розуміти ІМ, проте це не передається на здібності говорити чи писати цією мовою. Згідно з дослідженнями Swain, проблема може полягати у неусвідомленості студентами того, що вони хочуть сказати, та що вони можуть сказати на мові, яку вивчають [2]. Вважається менш вірогідним, що такі студенти поставлять перед собою задачу покращити свої знання.

Згідно з дослідженнями Tsui, серед факторів, які стримують студента взяти активну участь в обговореннях іноземною мовою, можна виділити наступні: (1) неспроможність студентів зрозуміти викладача; (2) випереджальна реакція викладача, який сам швидко надає відповіді на поставлені запитання; (3) можливо, найважливіше – занепокоєність учня щодо допущення помилок [3].

У рамках експериментального дослідження, проведеного викладачами КНР [4], студентів залучили до власного створення курсу з усної англійської мови з метою подолання пасивності та стриманості юнаків щодо участі в обговореннях на ІМ в ході занять, що сильно проявлялося протягом першого року навчання та заважало прогресу й досягненню певних успіхів у навчальній діяльності. Студенти в процесі обговорення в групах визначали мету та концептуальний і лінгвістичний зміст дисципліни. Їм було запропоновано відібрати ті види діяльності, які б відповідали їх потребам та допомогли б досягти кращого результату в навчанні.

Педагоги використовували образ річки з західними та східними берегами, де східна частина символізувала для студентів їх наявний рівень

володіння ІМ, а західна – це їх визначені цілі щодо оволодіння усним мовленням на англійській мові. Поставлена задача була саме визначитися, як перейти на західний берег річки. Таким чином, студенти самі для себе прояснювали, де вони є, куди вони прямують та як дістатися бажаного пункту призначення – що, зрештою, підвищувало їх мотивацію. Студентам були поставлені три запитання: (1) З якою метою вони вивчають ІМ? (2) Яким чином вони можуть опанувати англійську мову? (3) Які види діяльності допоможуть покращити їм свої знання з ІМ?

Після обговорення шляхів та способів досягнення зазначених цілей студенти надавали пропозиції щодо покращення своєї англійської – як у межах, так і поза межами занять. Зокрема, були внесені пропозиції: брати активну участь у дискусіях, рольових іграх, парній роботі й т.п. під час занять; більше дивитися телевізійні програми та фільми на англійській мові; вивчати англійські пісні; відвідувати консультації викладача з ІМ; влаштовувати вечірки на англійській мові, шукати додаткові можливості користуватися англійською, наприклад, спілкуватися з друзями на цій мові тощо. Хоча ці ідеї не є новими, проте їх обговорення сприяло усвідомленню їх актуальності, що вже було першим кроком до успіху. Як результат, педагоги відзначили зростання почуття відповідальності з боку учнів за своє навчання.

На базі Національної металургійної академії України було відібрано декілька груп студентів, серед яких були не тільки громадяни України, а й представники країн, які умовно можна розподілити на наступні групи:

- 1) країни центральної Африки: Ангола, Кенія, Конго, Нігерія;
- 2) країни, що входили до складу Радянського Союзу: Азербайджан, Вірменія, Узбекистан, Туркменістан;
- 3) країни Близького Сходу: Алжир, Єгипет, Іран, Йорданія, Марокко, Туніс;
- 4) Китайська Народна Республіка.

Досліджувані мали різний рівень володіння іноземною (англійською) мовою, який визначався в результаті попереднього тестування.

Викладачами були розроблені анкети для визначення ставлення студентів до ІМ взагалі та їх очікування щодо цієї дисципліни.

Метою цієї статті є аналіз отриманої в результаті заповнення анкет інформації та складання об'єктивних рекомендацій щодо оптимізації процесу викладання ІМ у технічних вузах.

Основний матеріал і результати дослідження. Загальна кількість студентів, яка взяла участь у дослідженні, склала 133 студенти у віці від 17 до 23. Серед досліджуваних 70 студентів 1 курсу, 43 студенти 2 курсу, 20 студентів 5 курсу. В дослідженні взяли участь 23 студенти-іноземці.

У результаті аналізу відповідей студентів була виявлена їх налаштованість на вивчення ІМ. Зокрема, 90% опитуваних (n=120) висловили побажання покращити свій рівень володіння ІМ, 9% не визначилися зі своєю позицією, і лише один студент не підтримав таку ідею. Таким чином, це може свідчити про актуальність питання володіння ІМ для сучасної молоді та розуміння нею необхідності вдосконалювати свої навички в цьому напрямку.

Додатково студентам пропонувалось виділити, для якої з чотирьох зазначених категорій (знайомства / спілкування, кар'єра, навчання, подорожі) знання ІМ є важливим. Якщо обиралась більше, ніж одна категорія, необхідно було вказати, що посідає перше й відповідно наступні місця.

За результатами опитування для переважної більшості студентів пріоритетною виявилась категорія навчання. Зокрема, значна більшість студентів-іноземців віддала перевагу тільки цій категорії. Друге місце було надано категорії "кар'єра". Варто зазначити, що особливо представники країн, що входили до складу колишнього Радянського Союзу, та студенти 5-го курсу надали перевагу даному розряду. Аналіз розподілення вибору студентів щодо останніх двох категорій так і не виявив чіткого фаворита. Тому третє місце посіли одразу дві категорії: "знайомства / спілкування" та "подорожі".

Після додаткового запитання, яким напрямам з ІМ студенти надали б перевагу (передбачалась можливість позначення декількох відповідей без їх ранжирування), пріоритетність виборів розподілилася наступним чином.

З 238 виборів, які були зроблені 133 учасниками, в 64 % випадків перевага була надана інтенсивному курсу з розмовної іноземної мови. Тобто виявлена у попередніх відповідях пріоритетність категорії "навчання" (яке іноді супроводжується формальним ставленням студентів, їх прагматичною налаштованістю щодо необхідності виконувати учбові обов'язки) за наступним кроком проявило бажання вивчати ІМ з метою спілкування з іншими людьми, прагненням поліпшити свої комунікативні здібності. В той же час, доволі популярним виявився курс із іноземної мови за професійним спрямуванням для металургів, економістів, програмістів тощо, який обрали 55%. Доволі цікавим є факт, що за наявності дисципліни "Іноземна мова за спеціальністю" в навчальному плані на першому та п'ятому курсах, студенти, позначивши цей курс як пріоритетний, з одного боку, доволі несерйозно ставляться до відвідання таких занять, з іншого боку, що негативно позначається на їх успішності складання іспитів. Хоча в рамках даної дисципліни передбачається запровадження комунікативних вправ, проте за маленької кількості годин існують серйозні обмеження. Основною

метою вбачається формування навичок перекладу професійно-галузевої літератури. Подібна ситуація характерна і для бізнес-курсу з ІМ, який викладається студентам в рамках академії на другому курсі протягом 8 тижнів, та на якому зупинили свій вибір 27% опитаних. Трохи менше, 24%, зацікавила підготовка з ІМ до вступного іспиту в магістратуру та така ж кількість обрала курс для складання міжнародних екзаменів TOEFL, IELTS, PET тощо. Цікавим фактом є те, що такий вибір став притаманним для юнаків із середнім та нижче середнього рівнем знань з ІМ. 17% звернули увагу на основи перекладу текстів за фахом. 14% хотіли б вивчати другу іноземну мову, яка передбачена навчальним планом лише для обмеженої кількості спеціальностей гуманітарного та економічного факультетів вищезазначеного вузу. Окрім поширених європейських мов (англійської, німецької, французької, іспанської), студенти децю дивують своїм бажанням вивчати більш екзотичні мови, такі як арабська, турецька, японська, грецька.

Найнижчий рівень зацікавленості серед студентів викликав курс ділового листування, що склало лише 5%. У рамках академії ця дисципліна також викладається студентам окремих (гуманітарних та економічних) спеціальностей, проте навіть студенти вказаного профілю в незначній кількості обирають цю категорію.

Більш детальний аналіз відповідей саме іноземних студентів показав, що такі курси, як ІМ за професійним спрямуванням та для складання міжнародних екзаменів, викликають у них більше зацікавленості. Слід зазначити, що представники країн Близького Сходу та КНР, на відміну від інших, надають значну перевагу інтенсивному курсу із розмовної ІМ.

Варто звернути увагу на те, що студенти-іноземці входять до категорії, яка найгірше відвідує вищевказані заняття. Проте на запитання в анкеті щодо частоти відвідування занять з цієї дисципліни вони позначають, що "відвідували всі заняття". На відміну від них, студенти-українці більш адекватно розцінюють свої пропуски, за винятком поодиноких випадків.

Така невідповідність, що може сигналізувати про нещирість або неадекватність самооцінки, простежується і під час самостійного визначення студентами-іноземцями свого рівня володіння іноземною мовою. При зіставленні показників опитувальника та результатів граматичного тесту простежуються відмінності наступного характеру (див. рис. 1а, 1б). В той час як 35% студентів-іноземців оцінили свій рівень володіння ІМ на 10-12 балів (за прийнятою 12-бальною шкалою), жодний з них не набрав за контрольним тестом необхідну кількість балів. Тенденція майже вдвічі перебільшувати свій рівень знань в даній царині простежується й щодо відмітки 7-9 балів. Згідно з результатами тестів однакова кількість (по 26%) студентів-іноземців, які взяли участь в експериментальному

дослідженні, увійшла до категорії 7-9 балів та нижче 4, що відповідає "незадовільній" оцінці. В свою чергу, найбільшій кількості студентів (43%) за реальними даними тесту відповідає оцінка 4-6 балів, в той час як тільки одна людина визначила свій рівень в цій категорії.

Дещо по-іншому склалася ситуація серед студентів-українців. Порівняння рисунків 2а та 2б вказує на певні тенденції щодо перебільшення своїх знань з ІМ, проте визначення свого рівня знань із зазначеної дисципліни є більш збалансованими, на відміну від іноземців. Винятком є визнання своєї оцінки нижче 4 балів, що в реальності відповідає 20% учасників експерименту, на відміну від зазначених 6%. Аналіз підсумкових оцінок, виставлених викладачами, показав, що останні теж схильні завищувати бали студентам, і це може впливати на формування помилкових уявлень у юнаків щодо рівня своїх знань та неадекватну самооцінку.

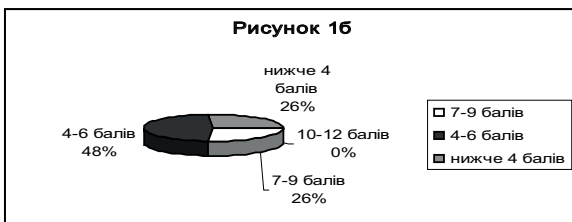
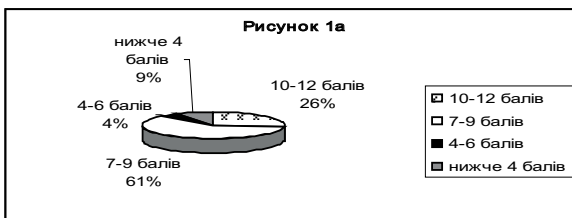


Рис. 1. Відсотковий розподіл оцінок: (а) за власним визначенням студентами-іноземцями свого рівня володіння іноземною мовою; (б) за результатами граматичного тесту

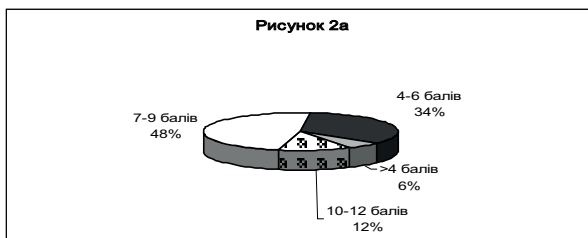
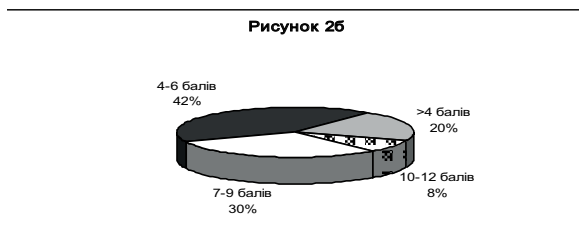


Рис. 2. Відсотковий розподіл оцінок: (а) за власним визначенням студентами-українцями свого рівня володіння іноземною мовою;



*Рис. 2. Відсотковий розподіл оцінок:
(б) за результатами граматичного тесту*

Слід зазначити, що в ході аналізу граматичного тесту, складеного для контрольної перевірки знань студентів, було помічено, що сформульовані завдання мали низку недоліків. Зокрема, не виключалась можливість вгадати вірну відповідь із наданих варіантів. Розроблені завдання також були більше зорієнтовані на перевірку знань граматики, а не словникового запасу чи на підбір змістовного наповнення того чи іншого висловлювання. У підготовці українських студентів більш яскраво простежується акцент на вивченні саме граматики, в той час як у іноземців краще розвинутим є словниковий запас. Щодо останніх, це може пояснюватися наявністю схожості їх рідної мови з ІМ. Таким чином, вони почувають себе більш впевненими, на відміну від українських студентів, у яких спостерігається певний рівень тривожності та почуття безсилля щодо висловлення своєї думки на тлі прищеплення їм більш теоретичних знань, а не практичних вмій. У результаті спостережень можна виділити окремий фактор, який вірогідно впливає на відносно високий рівень впевненості у студентів, це їх мобільність та частота подорожей закордон, що є менш притаманним студентам-українцям.

Наприкінці опитувальника студентів попросили висловити свої побажання щодо оптимізації процесу викладання ІМ в академії. Лише 15% студентів надали пропозиції, в той час як 85% проявили пасивну позицію, засвідчивши дещо відсторонене ставлення та неготовність проводити аналіз і надавати рекомендації. Тим не менш, найпопулярнішою виявилась пропозиція – збільшити кількість годин на навчання.

Слід зазначити, що в анкеті містилось запитання: якої інтенсивності та тривалості бажано запровадити курс для досягнення найліпших результатів. Для порівняння різних точок зору викладачів кафедри перекладу та іноземних мов НМетАУ також попросили відповісти на запитання. В декількох випадках мала місце саркастична ремарка щодо необхідності вивчати мову все життя, з якою важко не погодитись. Серед різноманітних варіантів про тривалість курсу (від 0,5 до 5 років) можна лише зазначити, що думка викладачів та студентів, які

мали рівень знань вище середнього, тотожна стосовно інтенсивності курсу, а саме: 4-6 годин на тиждень. Виявилось, що чим нижче рівень знань студентів, тим менше вони обирають строк (наприклад, півроку по 2 години на тиждень). Або може бути інша крайність: зазначається доволі тривалий термін (наприклад, 4-5 років) з різноманітною кількістю годин на тиждень. Було помічено, що іноземці, як правило, висловлюються в бік більшої інтенсивності курсу: 6-8 годин на тиждень. В свою чергу, студенти п'ятих курсів висловили побажання більш тривалого строку викладання ІМ – майже всі роки навчання.

Старшокурсники також висловили побажання поліпшити контроль виконання домашніх завдань та набутих знань. Проте студенти-першокурсники чоловічої статі, навпаки, висловили побажання "не дуже багато давати домашнього завдання".

Нарешті, серед інших рекомендацій йшла мова про створення груп, які б могли спілкуватися з носіями мови та проводити дискусії іноземною мовою. Щоб "зацікавити студентів", пропонувалось надати можливість переглядати відео (фільми, трейлери) на іноземній мові.

Висновки. Слід зазначити, що не всі студенти сумлінно поставилися до заповнення всіх запитань, що призвело до втрати деяких даних. В разі якщо речення було незрозумілим (які подавались для студентів-іноземців російською мовою), обиралась позиція не "перевантажуватись" та при недостатньому контролі з боку викладача заповнювались не всі пункти. Однак, простежувались очевидні тенденції, які були викладені в цій статті.

Таким чином, можна сказати про загальну налаштованість студентів на вивчення ІМ. Незважаючи на позначення навчання та кар'єри в якості центрального моменту, студенти, перш за все, орієнтовані не на теоретичний курс, а на розмовні, комунікативні курси. З метою оптимізації процесу викладання ІМ висловлюється побажання збільшити кількість годин до 4 (тобто 2 занять по 80 хвилин) на тиждень. При організації такого навчання педагогам слід пам'ятати, що надмірна сконцентрованість на теоретичному вивченні мови замість сприяння формуванню мовної компетенції може викликати у студентів почуття безсилля щодо висловлення своєї думки. Додатковою умовою поліпшення якості викладання ІМ є високотехнологічне обладнання навчальних аудиторій із залученням сучасних комп'ютерних ресурсів.

Також необхідно враховувати інтереси та особливості представників різних країн, які, по суті, є не перешкодою, а ресурсом для виховання студентської молоді сприймати різноманіття культур, створення умов формування толерантності. Особистісна значущість як інтегральне відбиття високої позитивної мотивації при вивченні ІМ й мовлення є, як зазначають, наслідком формування в студентів двох основних

видів мотивації: перспективної та процесуальної [1]. Перша з них, "мотиви діяльності", пов'язана з усвідомленням віддалених цілей навчання, потреби в ІМ для майбутньої роботи; друга, "мотиви дій", забезпечується привабливістю самих дій з оволодіння мовою, яка вивчається, та пов'язаних із спілкуванням нею. Слід пам'ятати про важливість визначення студентами своїх потреб, формулювання ними своїх цілей для орієнтації їх подальшої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Леонтьев Д.А. Цель в структуре регуляции деятельности. // Современная психология мышления: смысл в познании. Тезисы докладов научной конференции, посвящённой 75-летию со дня рождения выдающегося отечественного психолога О.К. Тихомирова ; МГУ им. М.В. Ломоносова, 17-18 октября 2008 г. – М., 2008. – С. 66-68.

2. Swain, M. Communicative competence: some roles of comprehensible input and comprehensible output in its development / in S.M. Gass and E. Varonis (eds.). Input in Second Language Acquisition / M. Swain. – Rowley, MA: Newbury House, 1985. – 302 p.

3. Tsui, A. Reticence and anxiety in second language learning / in K.M. Bailey and D. Nunan (eds.). Voices from the Language Classroom / A. Tsui. –Cambridge : Cambridge University Press, 1996.

4. Zhang, X. Dealing with learner reticence in the speaking class / X. Zhang, K. Head // ELT Journal. – 2010. – Vol. 64/1January. – Oxford : OUP, 2009. – P. 1-9.

УДК 37.034:613.88(477)

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНІ МЕТОДИКИ: АСПЕКТИ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Шатирко Л.О., Кашинцева О.Ю.

Стаття присвячена питанням практичного використання психологічного інструментарію в аспекті особливостей правової природи психологічних та психотерапевтичних методик як об'єктів права інтелектуальної власності. В статті також аналізуються особливості правового статусу авторів вказаних об'єктів через призму законодавства в сфері інтелектуальної власності і медичного права.

Ключові слова: *психодіагностика, психологічні та психотерапевтичні методики, інтелектуальна власність, авторське право.*

Статья посвящена вопросам практического использования психологического инструментария в аспекте особенностей правовой при-